

М.С. Кравченко,
слухач факультету магістерської підготовки ХарРІ НАДУ

НЕОБХІДНІСТЬ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ ЯК СВІТОГЛЯДНОЇ СКЛАДОВОЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Досліджено основні причини необхідності формування національної ідеї, розглянуто існуючі підходи до вирішення даної проблеми та визначено світове домінування як найбільш оптимальний шлях до практично необмеженого національного розвитку.

Ключові слова: національна ідея, національний розвиток, світове домінування.

З падінням тоталітарної комуністичної системи українська нація нарешті здобула власну державність. Але це не тільки не вирішило всіх національних проблем, але й втягнуло новоутворену державу у тривалу кризу. Світоглядна багатоманітність, яка замінила в Україні тотальний ідеологічний контроль компартії, жодним чином не відповіла на головне запитання, яке постало перед новоутвореною державою, – до чого, власне, необхідно прямувати? Якою Україна повинна бути в ідеальному варіанті? [3].

Причиною такої світоглядної невизначеності й творених нею колізій є теоретична несформованість і практична відсутність конкретних цілей розвитку країни. Лише визначивши відповідні цілі, можливе формування певної ідеальної моделі, яка має бути державотворчим орієнтиром. Саме таким взірцем, до якого держава повинна прямувати у своєму розвитку, є національна ідея. Визначаючи національну ідею як гіпотетичну загальну мету розвитку держави, державне управління слід розглядати як один із засобів її реалізації. Таким чином, формування національної ідеї для української держави сьогодення є надзвичайно актуальним завданням.

Питання національної ідеї є предметом дослідження багатьох іноземних (Б. Андерсон, С. Хантингтон) і вітчизняних (В. Андрушко, Д. Богуш, Л. Герасимчук, О. Шморгун) науковців. На особливу увагу

заслужують дослідження вітчизняних політиків (Р. Богатирьова, Є. Кушнар'ов, В. Колісніченко) з даної проблематики. Але у них здебільшого констатується факт існування вищезгаданої проблеми, проте питання формування національної ідеї в Україні залишається невирішеним до нині.

На сьогоднішні в Україні ще немає жодного нормативного документа, який би чітко формулював систему національних інтересів і цінностей, визначаючи цілі розвитку країни й окреслюючи орієнтири майбутнього нашої держави. Закон України «Про основи національної безпеки» від 19.06.2003 р. (зі змінами від 15.12.2005 р.), Рекомендації парламентських слухань «Зовнішня політика, як інструмент забезпечення національних інтересів держави: здобутки, реалії та перспективи» від 19.02.2004 р., «Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу» та «Стратегія національної безпеки України» (затверджені Указами Президента України від 11.06.1998 р. та 12.02.2007 р. відповідно) – єдині нормативні документи, що торкаються цих питань, але національні інтереси в них визначено лише абрисно, без жодної пріоритетності [5; 7–9]. При цьому національні інтереси, цінності, цілі розвитку країни, орієнтири державотворення, методи і засоби їх досягнення недостатньо розмежовані між собою і на практиці часто підміняють один одного. Наприклад, демократія, яку на сьогодні фактично перетворили на головний засіб національного розвитку, для переважної більшості управлінців є самоціллю, до якої слід прямувати в усьому. Національний розвиток вже починає відходити на другий план перед суцільною демократизацією. Упроваджується все, що сприяє всебічному розвитку демократії, без огляду на те, чи прискорює цей фактор національний розвиток, чи зашкоджує йому. Крім того, невизначена пріоритетність одних національних інтересів над іншими в умовах обмеженості ресурсів не дає державі змоги спрямувати свої зусилля на задоволення жодного з цих інтересів.

Ліворадикальні політичні сили України повністю заперечують

національну ідею, адже ідеологічно вони все ще розглядають нашу державу як складову євразійського наддержавного утворення. У своїй заяві від 29.12.2007 р. Н. Вітренко, лідер ПСПУ, провідної української ліворадикальної сили, заявила: «Союзна держава – шанс спасіння наших народів [4]», тим самим окресливши, що вітчизняні ліві радикали розглядають орієнтири національного державного будівництва виключно в контексті державотворчих процесів на пострадянському просторі. Тим самим вітчизняні ультраліві повністю відкидають не тільки необхідність формування української національної ідеї, але й можливість існування власне української національної держави.

Сучасний український політичний центр (включаючи як ліво-, так і правоцентристів) лише декларує (або взагалі ігнорує) необхідність формування національної ідеї, вирішуючи лише поточні проблеми державотворення. Наприклад, у статті нещодавно загиблого ідеолога «Партії регіонів» Є. Кушнарьова відзначалося: «нація повинна формуватися навколо єдиного знаменника, якого, на жаль, до цих пір не визначено [6]». У ній формування національної ідеї та національної ідеології як цілісної системи обґрунтування і реалізації національної ідеї, розглядається як один із головних чинників існування та розвитку нації, але чітких напрямів такого формування автор не визначив. Є. Кушнарьовим досить змістовно викладено процес розробки та впровадження програми національної ідеології як системи ідейних принципів, але не наведено жодного конкретного орієнтиру, до якого слід прямувати, дотримуючись цих принципів. Водночас ця стаття спрямована на заперечення формування національної ідеї на основі мовно-етнічної однорідності.

Нинішній чільник РНБО України Р. Богатирьова у статті «Национальный прагматизм, или эссе о будущем Украины» також наголошувала на формуванні національної ідеї України, визначаючи процес її реалізації терміном «історична місія». Нею відзначено кілька напрямів національного розвитку, як то: пропозиція стати провідним світовим

продавцем інтелектуального ресурсу чи головним поставником продовольства у світі. Але постає питання: чи достойно для держави з одним із найкращих інтелектуальних і природних потенціалів у світі всі свої зусилля спрямовувати на забезпечення інших держав продовольством чи інтелектом? Р. Богатирьова висуває ще два потенційні напрямки національного розвитку: стати провідним підкорювачем космосу й морських глибин і «комунікативно-інформаційним вузлом, «если кому-то нравится – «наладчиком отношений [2]», таким собі міжнаціональним примирювачем. Але реалізувати такі ідеї може лише країна, яка матиме у світі беззаперечний авторитет; держава, протидіяти якій буде неспроможна жодна з країн, примирювати які взявся б такий «наладчик відносин», тобто для цього Україна має стати світовим гегемоном, державою, що досягла світового домінування. Але такого логічного продовження своїх тез у статті Р. Богатирьової немає. Чіткого футуристичного орієнтиру нинішня керівниця РНБО так і не визначила, зазначивши лише, що своє майбутнє Україна повинна пов'язати із співпрацею зі східними країнами (Росією, Китаєм, арабськими державами Близького Сходу).

Конкретних пропозицій щодо розробки національної ідеї не висувають й інші українські центристи (так звані «помаранчеві» політичні сили). Це яскраво ілюструє Програма діяльності Кабінету Міністрів «Український прорив: для людей, а не для політиків», в якій вітчизняні державотворчі орієнтири жодним чином не окреслені, лише умовно задекларовані під загальними фразами про пріоритет прав і свобод людини [11]. Таке «декларативне ігнорування» чіткого формування національної ідеї з боку сучасних центристських партій зумовлене передусім їх прагматичним характером, адже представники цих політичних сил «йдуть у владу» виключно задля задоволення своїх корпоративних й особистих, але аж ніяк не загальнонаціональних, інтересів.

На сьогодні не тільки пересічними громадянами, але й переважною більшістю управлінців власне національна ідея розглядається виключно в

контексті праворадикальної ідеології, яка фактично не оновлювалася з середини ХХ ст. Гіпотетичною загальною метою праворадикальних національних політичних рухів середини ХХ ст. було здобуття власної національної державності. Сьогодні, коли Україна вже її має, потрібний новий світоглядний орієнтир, до якого повинна прагнути нація у власному державотворенні.

Сучасні українські праві та праворадикальні партії не пропонують ніяких суттєвих футуристичних цілей, до яких варто спрямовувати свій розвиток. Адже головні вимоги їх партійних програм або однобічні (як то розвиток культури чи суцільна мовна українізація), або спрямовані в минуле (як то притягнення до кримінальної відповідальності колишніх членів КПРС чи визнання ОУН-УПА). Жодних дійсно достойних уваги ідеальних моделей майбутнього для нашої країни сучасні праві радикали так і не висунули.

Природньо, що національний орієнтир має бути достатньо масштабним, адже кожна нація на шляху свого розвитку безперестанно потребує всебічного зростання. Коли така потреба не проявляється, то це є доказом того, що нація перебуває на шляху занепаду і деградації [10]. З огляду на це перед нацією постає завдання здобуття тих засобів, яких вимагає національний організм для свого подальшого розвитку. До певного часу це може досягатися інтенсивним використанням внутрішніх ресурсів, але врешті настає час, коли їх не вистачає. Вирішити дану проблему можна лише залученням ресурсів зовнішніх. Але жодна самостійна держава свідомо не піде на самообмеження задля розвитку іншої держави. Змусити до такого самообмеження можна лише державу залежну і лише за умови домінування над нею. А в умовах сучасного глобалізованого світу таке домінування має бути всезагальним, без цього держава, а відповідно і нація, стає предметом поневолення й визиску більшою чи меншою мірою з боку інших держав. Саме на такому варіанті національної ідеї зросли всі без винятку «великі» нації. І не важливо, як теоретично формулювали «великі держави» своє трактування власного світового домінування:

культуртрегерство чи християнська місіонерська діяльність, звільнення робочого класу чи встановлення демократичного ладу, у будь-якому разі така діяльність фактично являла собою рух до гегемонії у глобальному масштабі. Так, ідея досягнення світового домінування перетворила Британію з периферійної острівної держави на світову колоніальну імперію. Бажання стати світовим гегемоном підняло Сполучені Штати Америки не тільки над багатьма американськими аграрними постколоніями, але й над своєю колишньою метрополією. З іншого боку, відмова від претензій на світове домінування перетворила «Піднебесну Імперію» на поле боротьби колоніальних держав.

Сьогодні, ідея світового домінування, з одного боку, виглядає не актуальною з огляду на уявну багатополарність сучасного світу. Але, з іншого боку, у світі явно домінує над іншими країнами, як в культурній, так і у військовій сфері, сучасний світовий гегемон – США, які у формі поширення демократії фактично встановили свій ідеологічний та економічний диктат над майже всією планетою. З демократичної точки зору світове домінування – цілком негативне явище, але з цього правила де-факто є одне виключення – домінування самої демократії. Так формулюється сучасна концепція світового домінування США. При цьому будь-який спротив такій американській гегемонізації перетворює «державу-повстанця» не на ворога США, а на ворога демократії, практично – на ворога людства і прогресу. Так само нещодавно, в умовах біполярного світу, всі противники СРСР в очах громадян комуно-соціалістичних країн були ворогами робітничого класу та посіпаками буржуазного капіталізму.

Демократія, як ідеологічна підстава геополітичного домінування США, на сьогодні вважається аксіомою, беззаперечною істиною, поняттям, яке має сприйматися без доказів. Фраза британського прем'єр-міністра У. Черчіля «Демократія – погана форма правління, але кращої людство ще не вигадало [1]» нібито пояснює зазначену квазіаксіому. У дійсності ж теоретично розроблено кілька державницьких концепцій, які якщо й не

перевершують демократію, то не поступаються їй (такі як класократія В. Липинського та націократія М. Сціборського), але через повну декларативність ідеологічної багатоманітності сучасною демократією всі інші концепції не мають можливості втілитися у життя, або будуть зведені до рівня не вартих уваги маргінальних «недоідеологій». Так, будь-які нововведення, які підривають світове домінування США, приречені на законодавчу заборону як недемократичні чи антидемократичні.

Але сьогодні сучасний світовий гегемон знаходиться у стані поступового занепаду. А на міжнародній арені з'являються нові претенденти на цю роль. Західна Європа, ідеологічно деградована демократичною вседозволеністю, навряд чи може вже реально претендувати на домінуючу роль у світі. Однозначно такі претензії має Китай, втім не полишають спроб здобути світового домінування й інші претенденти, такі як Росія чи Іран. Кожен намагається досягти глобальної гегемонії своїм способом: Китай – кількістю та дешевизною товарів й абсолютною кількісною перевагою людського ресурсу, Росія – спекуляцією на природних ресурсах, Іран – нафтою, ядерним потенціалом та ідеологічною базою ісламу. Чому ж Україні залишатися осторонь цих процесів? Чи варто залишатися другосортною країною й терпіти інтелектуальний, людський чи природний утиск з боку «великих країн»? Чи не краще поставити перед собою як національну ідею прагнення до світового домінування, розуміючи під цим всебічну першість, а не знищення всіх інших держав?

Реальність втілення концепції світового домінування як національної ідеї фактично обмежується трьома класичними факторами – працею (потенційним інтелектуальним рівнем та пасіонарністю людського ресурсу), землею (порівняно великою національною територією з достатньою кількістю природних ресурсів і відповідною кількістю населення), капіталом (зокрема достатнім військово-промисловим потенціалом). У 1991 р. наша держава мала всі три групи цих факторів: достатньо активне й інтелектуально розвинене громадянство, найбільшу за площею європейську

країну з відповідною кількістю природних ресурсів та третій у світі (після США та Росії) ядерний потенціал. Але через недостатню сформованість національної еліти влада опинилася в руках прагматичних політиків, які бачили у державі не спосіб розвитку нації, а засіб власного збагачення. Так, за менш ніж два десятки років Україна перетворилась з потенційного світового гегемона на поле боротьби за ресурси «великих держав». Що ж може дати можливість Україні відновити втрачену позицію і використати втрачені, як здавалося, можливості?

Це, передусім, сформованість і прихід до влади національної еліти – пасіонарної альтруїстично налаштованої меншості національного організму, яка здатна на добровільне самообмеження задля загальнонаціонального блага. Але для кардинальної зміни ситуації в державі необхідна не тільки наявність національної еліти, але й достатня її міцність. Адже без достатньої організаційної єдності, принциповості та особистих вольових якостей представників національної еліти їм доведеться йти на поступки егоцентричним та антинаціональним силам, тим самим відстроковуючи, а то й унеможливаючи реалізацію національної ідеї.

Іншою головною умовою реалізації національної ідеї у вищезазначеному варіанті є винайдення відповідної альтернативи, яку ми можемо протиставити іншим претендентам на світове домінування – китайській кількості – інтелектуальну якість людського ресурсу, російському газу та іранській нафті – альтернативні джерела енергії, військовій міці США – найновітніші оборонні системи.

Лише ці підстави можуть дати поштовх до всебічного зростання вітчизняного національного потенціалу, який не будуть здатні обмежити жодні зовнішньополітичні фактори.

Усе це надає підстави стверджувати, що єдиною реальною умовою до практично необмеженого національного розвитку є тільки світове домінування.

Втілення такого варіанту національної ідеї навіть сьогодні реально,

особливо враховуючи інтелектуальний потенціал нашої нації (представники якої зробили вирішальні кроки у таких важливих сферах життя, як космічна та інформаційна) та розвиток науково-технічного прогресу (як то впровадження альтернативних джерел енергії в умовах обмеження традиційної природно-ресурсної бази). Умовами для цього є чітке визначення національної ідеї у формі світового домінування і перехід влади від постійно конкуруючих кланів сучасної меркантильно-егоцентричної владної верхівки до реально альтруїстичної національної еліти.

Список використаних джерел

1. *Аксененко С.* Кризис демократии – I: экскурс в историю современных демократий / Аксененко С. / [Електронний ресурс] : сайт «Хай-Вей» / С. Аксененко. – Режим доступу : <http://h.ua/story/37145/>
2. *Богатирёва Р.* Национальный прагматизм, или эссе о будущем Украины / Р. Богатирёва // Зеркало недели. – 2007. – № 3(632) – С. 8.
3. *Богуш Д.* Стратегічний пакет для України [Електронний ресурс] : сайт «Українська правда» / Д. Богуш. – Режим доступу : <http://world.pravda.com.ua/news/2007>
4. *Витренко Н.* Союзное государство – шанс спасения наших народов [Електронний ресурс] : офіційний сайт Прогресивної Соціалістичної партії України : заява голови ПСПУ / Н. Вітренко. – Режим доступу : <http://www.vitrenko.org>
5. Зовнішня політика, як інструмент забезпечення національних інтересів держави: здобутки, реалії та перспективи [Електронний ресурс] : Правовий портал України : рекомендації парламентських слухань від 19 лютого 2004 р. – Режим доступу : <http://lawua.info/jurdata/dir207/dk207667.htm>
6. *Кушнарєв Є.* Национальная идеология Украины: как есть – и как надо, чтоб было [Електронний ресурс] : персональний сайт Є. Кушнарєва / Є. Кушнарєв. – Режим доступу : <http://www.kushnaryov.com/position/analytics/45a740bea3b8e/>
7. Про основи національної безпеки : Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-IV // ВВР України. – 2003. – № 39.
8. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу, затверджена Указом Президента України від 11 червня 1998 р. № 615/98 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 24.
9. Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 12 лютого 2007 р. № 105/2007 // Уряд. кур'єр. – 2007. – № 43.
10. *Сціборський М.* «Націократія» / М. Сціборський – Х. : Вид-во ГО «Патріот України», 2007. – 16 с.
11. Український прорив: для людей, а не для політиків [Електронний ресурс] : Урядовий портал : єдиний веб-портал органів виконавчої влади України : Програма діяльності Кабінету Міністрів України, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 16 січня 2008 р. № 14. – Режим доступу : www.kmu.gov.ua

Kravchenko M.S. Necessity of forming the national idea as the world outlook component of the public administration.

The article probes the main reasons for necessity of forming the national idea, realize inspection of the existent methods of attack and determine the world domination as most optimal way to practically unlimited national development.

Key words: national idea, national development, world domination.

***Кравченко Н.С.* Необходимость формирования национальной идеи как мировоззренческой составляющей государственного управления.**

Исследованы основные причины необходимости формирования национальной идеи, рассмотрены существующие подходы к решению данной проблемы и определено мировое доминирование как наиболее оптимальный путь к практически неограниченному национальному развитию.

Ключевые слова: национальная идея, национальное развитие, мировое доминирование.